

Kai Härmand
Asekantsler
Justiitsministeerium
info@just.ee

21.12.2018 nr 49

Seisukohad ühinguõigus revisjoni analüüsidokumendi kohta

Austatud Kai Härmand!

Pangaliit tänab võimaluse eest esitada arvamusi ja seisukohti ühinguõiguse revisjoni analüüskontseptsiooni osas. Allolevalt on esitatud Pangaliidu seisukohad analüüsidokumendis käsitletud teemade osas, mida Pangaliidu peab olulisimaks.

I. Juriidiliste isikute liigid

- Kui anda piiratud ulatuses õigusvõime ja teovõime seltsingutele ja muudele varakogumitele ning ühendustele, oleks vaja täiendavalt reguleerida esindusõigusega seonduvaid küsimusi ja vastutus. Märgime, et nimetatud isikutele õigusvõime ja teovõime andmisel on RahaPTS järgi on krediidasutuste jaoks endiselt piiratud usaldusühingute ja muude varakogumitega ärisuhte sõlmimine.
- Mittetulundusühingute juhtimine ilma juhatusega, otse liikmete poolt tekitaks pigem segadust. Praktikas on see juba täna problemaatiline, kuna liikmetel on erinev arusaam esindamisest.

II. Registritega seonduv

- Nõustume, et äriregistri ja MSR võiks ühendada ühtseks registriks.
- Nõustume, et FIE-de registreerimine äriregistrist võib välja ja näha ette, et neil on võimalik end registreerida üksnes majandustegevuse registris ja maksukohustuslaste registris?
- Märgime, et saneerimise kohta ei peaks avaldama andmed avalikes registrites, kuna see võib halvendada saneerimise edukust.

III. Elektrooniliste koosolekute läbiviimise võimalus ettevõtjaportaalis

Toetame ettepanekut luua ettevõtjaportaali eraldi keskkond, mida ettevõtjad saaksid soovi korral kasutada elektrooniliste koosolekute läbiviimiseks ja/või otsuste vastuvõtmiseks. Samuti toetame sellise platvormi vahendusel tehtavate toimingute õigusliku tähenduse reguleerimist.

IV. Ühingu kontakteerumine.

Nõustume, et äriühingu registreering äriregistris tuleks peatada, kui äriühing ei ole dokumente vastu võtnud või kui puudub juhatus. Sellisel juhul oleks äriühingu jaoks sanktsioon kontaktisiku märkimata jätmisele. Iseküsimus on „peatatud“ staatuse sisustamine (mida staatus täpselt tähendab) ja mis on „peatatud“ staatuse tagajärg äriühingu jaoks.

V. Laenu- ja tagamise keelu sätete leevendamine OÜ-de puhul

Osaühingute puhul tuleks kaaluda seaduses sätestatud laenu- ja tagamise keeldude leevendamist (sarnaselt Saksamaa ja Lätiga).

VI. Omanikulaenu allutamine

Toetame omanikulaenu seadusega allutamist. Kaaluda tuleks selliste nõuete puhul hääleõiguse piiramist saneerimis- ja pankrotimenetlustes

VII. Juriidilise isiku registrist kustutamisele piirangud

- Nõustume, et juriidilise isiku lõpetamise eelduseks peaks olema vara puudumine, kuid tekib küsimus, kes seda tuvastab ja milliste allikate põhjal. Ühingu kustutamine ei tohiks olla võimalik, kui ühingul on vara või on pooleliolevaid registri- või kohtumenetlusi.
- Nõustume, et majandusaasta aruande esitamata jätmise tõttu äriühingu registrist kustutamist tuleks piirata (>nt kui on ühingul on vara või kohtumenetlused pooleli ei peaks maj. aasta aruande esitamata jätmise pärast juriidilist isikut registrist kustutama).

VIII. Osanike register ja osade pantimine

Oleme nõus, et osanike nimekirja pidamise kord osanike poolt ja sellega seonduvad õiguslikud probleemid, sealhulgas küsimused, mis puudutavad osade pantimist ja pandi realiseerimist vajavad ülevaatamist ja kaasaegsemat lahendust kui selleks pakub hetkel kehtiv äriseadustik ja osanike nimekirja pidamine osanike enda poolt.

Nii Justiitsministeeriumi 2018.a. Ühinguõiguse revisjon-analüüsis kui ka varasemas analüüsis „Osaühingu osanike nimekirja õiguslik tähendus ja selle pidamine“ (koostatud 2011, Eraõiguse talitus, Õiguspoliitika osakond) on välja toodud mitmeid aktuaalseid probleeme, mis seonduvad hetkel kehtiva osanike nimekirja pidamise korraga. Näiteks ei ole osanike nimekirjas osanike vahetamisel kolmandatel isikutel tähendust, eelkõige ei saa kolmandad isikud osanike nimekirjas toodud andmetele tuginedes omandada osa heauskse omandamise põhimõtete kohaselt, teiseks on osade võõrandamise ja pantimise korral notariaalse tõestamise nõue kallis ja aeganõudev ning pantimise märke puudumisel äriregistris on võimalik osasid pandita heauskselt omandada.

Kokkuvõte ja järeldused

- Leiame, et osade registreerimine EVR-s peaks olema jätkuvalt võimalik ning sarnaselt kehtiva regulatsiooniga OÜ jaoks võimalus ja mitte kohustus (ÄS § 148 lg 7) ja selle üle saavad otsustavad osanikud (ÄS § 182 lg 3). Kontohalduril (pank) ei tohiks olla täiendavat kohustust tuvastada, kas äriühingul on õigus end registreerida EVRis ja seal ka panti registreerida. Vastava kohustuse panemist registrile võib kaaluda.
- Toetame õigustloova tähendusega osanikeregistri loomist EVR'is osade registreerimise kõrvale. Kas osanikeregistrit peavad notarid või peetakse seda äriregistri juures ei ole määrava tähendusega seni kuni võetakse arvesse muid seonduvad küsimusi millele allpool on tähelepanu juhitud.
- Osauhingu panti osas peaks sõltumata seda registreerivast registrist olema võimalik teha avalikku usaldatavust omav pandimärke koos pandipidaja käsutusõigusega, et osade pant käituks sõltumata registrist võimalikult ühetaoliselt.
- Pandilepingu osas peab olema jätkuvalt võimalik lihtkirjalik vorm ning panti realiseerimine peaks jätkuvalt oma võimalik ka väljaspool täitemenetlust. Kui osapooled soovivad võivad nad valida osauhingu osa panti notariaalse tõestamise ning sellisel juhul võiks tegemist olla täitedokumendiga.
- Osanike registri loomisega ei ole põhjust piirata osade pantimise võimalust finantstagatisena selleks avataval eriliigilisel pandikontol ja sellega seonduvaid õiguslikku tagajärgi. Finantstagatisena pantimise eelduseks osade registreerimise võimalus EVR'is.

a) Osade pantimine

- Hetkel on võimalik osauhingu osa pantimine notariaalselt tõestatud pandilepingu sõlmimisega ja pandimärke tegemisega juhatuse peetavasse nimekirja. Alternatiivina ja populaarsema lahendusena registreeritakse ja panditakse väärtpaberid EVR'i vahendusel omistades pandile seeläbi avaliku usaldatavuse ja ka paremad võimalused panti realiseerimiseks ning seeläbi parema tagatisväärtuse pandipidajale. Kui osad ei ole EVR'is registreeritud, siis pantimisteabe puudumise korral on võimalik omandada osa heauskselt ka pandita (ÄS § 151 lg-d 4 ja 5).^[1] Sisuliselt on hetkel võimalik sama õigust pantida kahel erineval viisil, millega kaasnevad erinevad tagajärjed. Finantsteenuste turg on oma tegevuses praktikas hääletanud EVR'is registreeritud väärtpaberite panti pooldamise poolt.
- Olemasolev väärtpaberite pantimise regulatsioon ja menetlus EVR'i vahendusel on kiire, odav, läbipaistev ja sujuv juba alates aastast 2001. Kaaludes uue regulatsiooni tekitamist EVR'is panti registreerimise asemele võib tekitada täiendavaid probleeme äriühingute kui gruppide pantimisel ja pantide sissenõudmisel. Näiteks kui panditud on nii emaettevõtteks olev aktsiaseltsina registreeritud äriühing kui tütarettevõtteks olevad aktsiaseltsideks ja osauhinguteks registreeritud äriühingud ja samaaegselt peaks läbi viima erinevate õiguslike meetmetega erinevate tähtaegadega ja tehniliste

^[1] Justiitsministeeriumi 2018.a. Ühinguõiguse revisjon-analüüs lk 427.

võimalustega sissenõudmismenetlusi sisuliselt sama võla osas ja potentsiaalselt ka samade ostjate vahel. Täiendavaid probleeme tekitaks veel olukord, kus osad pandilepingud alluvad täitemenetlusele ja nende täitmisi tuleks teha kohtutäituri vahendusel täitemenetluses. Praktikas on osa pandile sissenõude pööramine toimunud väljaspool täitemenetlust kas avalikul või eraviisilisel enampakkumisel vastavalt pandilepingu tingimustele. Krediidiasutused täitemenetlusel äriühingu müüki ei toeta (sellest allpool „Osa pandi sissenõudmine“). EVR-s reguleerivad osade pantimist detailselt EVRS §-d 16 ja 16¹. Väärtpaberite pantimine registreeritakse registris pantija ja pandipidaja kontohalduri poolt registripidajale edastatud üksteisele vastavate pandi registreerimise korralduste alusel; kui pandipidajal ei ole väärtpaberikontot, edastab pandipidaja juhisel põhineva pandi registreerimise korralduse kontohaldur, kes andis registripidajale pandi registreerimiseks vajalikud andmed pandipidaja kohta (EVRS § 16 lg 1). Väärtpaberi pant tekib pandi registreerimisest registris, mille kohta tehakse EVR-i märke (EVRS § 16 lg 2). Panditud väärtpaberi käsutamisel kehtib pant väärtpaberi omandaja suhtes edasi. Registripidaja kannab pandi üle panditud väärtpaberi omandaja väärtpaberikontole (EVRS § 16 lg 4). EVR'is pandi registreerimise ja selle vahenduse pandi realiseerimise süsteem töötab pankade seisukohas üsna sujuvalt.

- Ühinguõiguse revisjoni töörühm leiab, et osaühingu osade registreerimine EVR-is või sarnastes registrites võiks olla lubatud üksnes juhul, kui osaühing on kasutanud võimalust lasta osad välja kindla nimiväärtusega kaubeldavate väärtpaberitena ja välistanud põhikirjaga kõik osa võõrandamise piirangud (sh ostueesõiguse). Hetkel kehtiva seaduse alusel ei ole keelatud ka osade pantimine finantstagatisena EVRS § 16¹ kohaselt. EVR'il ei ole sisulist kohustust hinnata, kas tegemist on kaubeldava väärtpaberiga, et pantida see EVR'is finantstagatisena. Osale avatakse eraldiseisev ja eriliiki pandikonto mille käsutusõigus on ainult pandipidajal. Finantstagatis on eri liiki väärtpaberi tagatis ja see ei kuulu näiteks äriühingu pankrotivarasse. Kaaludes osaühingu osade EVR'is registreerimise piiramist, sõltuvalt sellest kas tegemist on osadega millele on seatud ostueesõigus põhikirjast tulenevat või mitte, tuleb arvesse võtta, et finantstagatise seadjatele on seaduses kehtestatud sisulised nõuded mis puudutavad ettevõtte käivet ja suurust ja need ei ole seatud põhikirjale ostueesõigusega ega muude võõrandamispiirangutega. Seega praktikas juhtub, et ettevõtte kes esialgselt võis finantstagatise anda seda laenule lisa taotledes enam teha ei või. See mida mõista väärtpaberite kaubeldavuse või mitte-kaubeldavuse all, ei ole õigusaktides üheselt määratletud ja seetõttu ei ole ka olnud keelatud osaühingu osade registreerimine ja pantimine EVR'is või EVR'is finantstagatisena. Igakordselt osaühingu osa kaubeldavuse/üleantavuse hindamine, arvestades näiteks ostueesõiguse võimalust, võib olla suhteliselt keeruline ja kulukas. See võib tekitada olukorra, kus vastav isik (nt krediidiasutus või registripidaja) peaks EVR'is pantimise soovi korral igakordselt osade suhtes läbi viima põhjaliku analüüsi. Lisaks võib see tekitada ridamisi uusi õiguslikke probleeme, näiteks mis saab juhul, kui näiteks finantstagatiseks seatud

osa enam hiljem nendele tingimustele ei vasta (muudetakse põhikirja) jne. Selliselt on leidnud ka Rahandusministeerium 2014.a. kirjas Justiitsministeeriumile, mis puudutab Ühinguõiguse kodifitseerimise projekti.

b) Vorminõuded

- Toetame osade pandilepingu sõlmimist lihtkirjalikult.

c) Osa pandi sissenõudmine

- Eraldi toome välja osa pandi realiseerimisega seonduvad aspektid, kuivõrd need mõjutavad osa pandi lepingu vorminõuet ning küsimust kas tegemist peaks olema täitedokumendiga või mitte. Osanike registri koostamisel ja selles pandimärgete tegemisel võimaldamisel peab analüüsima samaaegselt pandilepingu vorminõuetega ka pandi realiseerimist.
- Justiitsministeeriumi 2011.a. aasta analüüsis on toodud, et osa pantimisega tagatud nõude täitmata jätmise korral realiseeritakse panditud väärtpaber käsipandile kohalduvate sätete järgi, kuid kohtutäituri poolt pantija kontohaldurile antud korralduse alusel; samas selles viimases võivad pantija ja pandipidaja kokku leppida ka teisiti, kusjuures ei kontohaldur ega registripidaja ei kontrolli pandi realiseerimiseks õigusliku aluse olemasolu ega vastuta sellest tuleneva võimaliku kahju eest (EVKS § 16 lg 6).^[2] Siinkohal toome välja, et üldjuhul siiski ei realiseerita osade pante ega aktsiate pante kohtutäituri vahendusel. Osade ja aktsiate pantide realiseerimise arvu kohta on raske välja tuua statistikat, see vajaks eraldi uuringu teostamist, aga pankade praktika põhjal võib öelda, et tegemist reeglina ei ole avalike täitemenetlustega .
- Osanike registri loomisel ei tohiks olla osa pandi lepingul notariaalse tõestamise vorminõuet ja tegemist ei pea olema täidokumendiga.
- Praktikas on osa pandile sissenõude pööramine toimunud väljaspool täitemenetlust kas avalikul või eraviisilisel enampakkumisel vastavalt pandilepingus kokkulepitud tingimustele. Pandipidajal on EVR'i § 16 lg 3 p 3¹ kohaselt kokkuleppel pantijaga väärtpaberite käsutusõigus ja pandipidaja saab müügi korral ise anda korralduse väärtpaberite ülekandmiseks ostja väärtpaberikontole.
- Äriühingu müügil võlakohustuse tagatiseks on kaks väga olulist aspekti. Esimene on sissenõudmismenetluse kiirus, seda mitte ainult pandipidajate huve arvestades, vaid üleüldist majanduskeskkonda arvestades, sh ettevõtte kliente, töötajaid ja teisi võlausaldajaid arvesse võttes. Et ei tekiks olukorda, kus ettevõtte ei ole pikema aja vältel kindel, mis tema majandustegevusest tulevikus saab, sealhulgas pole ka enam endised omanikud ega juhtkond enam motiveeritud ettevõtte igapäevase majandustegevuse aktiivsest juhtimisest. Täitemenetlus on aeglane, kallis ja rangelt reglementeeritud menetlus, mille jooksul võib välja kujuneda hoopis ettevõtte pankrot.

^[2] Sama teemat käsitletakse „ Osaühingu osanike nimekirja õiguslik tähendus ja selle pidamine“ Justiitsministeerium eraõiguse talitus, Õiguspoliitika osakond, 2011.a., lk 11.

- Teiseks väga oluliseks aspektiks on diskreetsus. Äriühingu avalik enampakkumine võlgade katteks (isegi kui äriühing oli näiteks panditud mitte enda vaid oma emaettevõtte kohustuste tagatisena) toob alati negatiivset mõju ettevõtte majandustegevusele ja selle kaudu ka võimalikule müügihinnale. Seega peaks jätkuvalt olema võimalik äriühingu nõ vabakäeline müük.
- Kahe ülaltoodud aspekti arvesse võtmine on olulise tähtsusega pandiesemeks oleva vara väärtuse määramisel.
- Täiendavalt on EVR'is registreeritud väärtpaberite osas nõuete tagamise võimaluseks väärtpaberikonto blokeerimine. EVRS 17 lg 1 teises lauses on sätestatud, et väärtpaberid või väärtpaberikonto võib blokeerida registritoimingu tegemise tagamiseks, õigusaktidega ettenähtud juhtudel ja korras ka sissenõude pööramiseks ning hagi tagamiseks. EVRS § 17 lg 1 kohaselt on väärtpaberite või väärtpaberikonto blokeerimine väärtpaberite või väärtpaberikonto käsutamist ajutiselt piirava kirje kandmine registrisse. EVRS § 17 lg 2 kohaselt tehakse blokeering kas kohtuotsuse, kohtu või uurimisorgani määruse, kohtuaituri korralduse alusel või muul õigusaktiga ettenähtud alusel. EVKS § 17 lg 3 kohaselt jäävad väärtpaberid või väärtpaberikonto blokeerituks kuni vastava registritoimingu tegemiseni, blokeerimise aluseks oleva korralduse tühistamiseni, uue korralduse tegemiseni või muu õigusaktides ettenähtud ajani. Osanike registri loomisel tuleks kaaluda, kas on võimalik analoogselt sisse viia osade blokeerimise/keelumärke võimalus.

d) Tingimuslikud tehingud

- Leiame, et tingimuslike tehingute tegemine osaühingu osadega peab olema jätkuvalt lubatud olenemata valitavast registrist.

e) Kas EVR või osanikeregister või mõlemad?

- Oleme nõus, et EVR'is osaühingu osade registreerimist ei saa teha kohustuslikuks. Kuid ka Justiitsministeerium ise on 2011.a. leidnud, et EVR'is registreerimise võimaluse võiks säilitada. Tehinguid osadega (osade ostmist, müüki ja pantimist) saab kiiresti ja lihtsalt teha ning erinevalt registreerimata osaühingust puudub vajadus tehinguid notariaalselt tõestada, mis on asjaosalistele mugavam. Info osanike ja osaühingu väärtpaberitega tehtud tehingute kohta on registreeritud osaühingu juhatuse liikmetele ja volitatud esindajatele igal ajal kättesaadav e-registrist. Osaühingu osanikud, partnerid ja kreditorid saavad olla kindlad, et kõigi osanike huvid on võrdselt kaitstud. Osanike osasid hoitakse nende isiklikel väärtpaberikontodel ning osanikel on igal hetkel internetipanga vahendusel ülevaade oma osalusest ning kontroll oma investeeringu üle. Õiguskindlus suurendab registreeritud osaühingu usaldusväarsust krediidasutuste silmis ning võib lihtsustada laenu saamist. ^[3]

^[3] „Osaühingu osanike nimekirja õiguslik tähendus ja selle pidamine“ Justiitsministeerium eraõiguse talitus, Õiguspoliitika osakond, 2011.a., lk 36.

- Toetame õigustloova tähendusega osanikeregistri loomist EVR'is osade registreerimise võimaluse kõrvale.
- Toetame osanike registri näol EVR'iga sarnaselt mittekonstitutiivset registrit.

Lugupidamisega,

/allkirjastatud digitaalselt/

Katrin Talihärm
Tegevdirektor